

טולצ'ינסקי שטרן מרציאנו כהן לויצקי ושות'
TULCHINSKY STERN MARCIANO COHEN LEVITSKI & Co.

LAW OFFICES | משרד עורכי דין

www.tslaw.co.il

מגדל המוזיאון • רח' ברקוביץ' 4 • תל אביב 6423806 • טל. 03-6075000 • פקס. 03-6075050
Museum Tower • 4 Berkowitz St. • Tel Aviv 6423806 • Tel. (972) 3-6075000 • Fax. (972) 3-6075050

בניין האחיים דויד • רח' קרן היסוד 38 • ירושלים 9214915 • טל. 02-6511919 • פקס. 02-6513133
David Brothers Bld. • 38 Keren Hayessod St. • Jerusalem 9214915 • Tel. (972) 2-6511919 • Fax. (972) 2-6513133

פארק טכנולוגיות מתקדמות • רח' האנרגיה 77 • באר שבע 8470912 • טל. 08-3720372 • פקס. 08-3729999
Advanced Technologies Park • 77 Energy St. • Beer Sheva 8470912 • Tel. (972) 8-3720372 • Fax. (972) 8-3729999

Menachem Tulchinsky, Adv.
Doron Stern, Adv.
Amir Levitski, Adv.
David Cohen, Adv.
Isaac Marciano, Adv. (C.P.A.)
Yossi Ratnovsky, Adv. (C.P.A.)
Alon Tabak Aviram, Adv. *
Daniel Chinn, Adv.
Glenn (Gershon) Shalom Winter, Adv.*
Uriel Barak, Adv.*
Assaf Benmelech, Adv.
Michal Markovitz Blachar, Adv.
Ofar Dolinsky, Adv.
Dafna Achiam Tal, Adv.
Uri Neshet, Adv.
Amit Hirsch, Adv.
Asaf Avidan, Adv.
Ayelet Broditzky, Adv.
Hadas Poraz, Adv.
Liat Sass, Adv.
Lana Tavor, Adv.
Alon Fiul, Adv.
Galia Suesskind-Spiegel, Adv.
Shimrit Lifshitz Shachal, Adv.
Efrat Shuster, Adv.
Avital Mandel Hara, Adv.
Naomi Vestfrid, Adv.
Tamar Neshet, Adv.

Ilan Sapir, Adv.
Naama Horn, Adv.
Saar Binyamin, Adv.
Elad Mirvis, Adv.
Avital Sela, Adv.
Lior Etgar, Adv.
Ariel Shanon, Adv.
Benjamin Bekkerman, Adv.
Hila Nadir, Adv.
Tal Levy, Adv.
Ohad Gamliel, Adv.
Mayan Miller, Adv.
Aaron Shaw, Adv.
Mati Rosenbaum, Adv.
Nurit Dromy, Adv.
Shira Efrati, Adv.
Hila Faber, Adv.
Barak Engelberg, Adv.
Aner Lev, Adv.
Alon Nahear, Adv.
Ro'i Azoff, Adv.
Stav Koren Warter, Adv.
Daniel Shil Szriber, Adv.
Maya Ash, Adv.
Shir Ackermann, Adv.
Stav Kedar, Adv.
Miriam Sade Fischer, Adv.

אילן ספיר, עו"ד
נעמה הורן, עו"ד
סער בנימין, עו"ד
אלעד מירוביס, עו"ד
אביטל סלע, עו"ד
ליאור אתגר, עו"ד
אריאל שנון, עו"ד
בנימין בקרמן, עו"ד
הילה נדיר, עו"ד
טל לוי, עו"ד
אוהד גמליאל, עו"ד
מעין מילר, עו"ד
אהרון שור, עו"ד
מתי רחובנאום, עו"ד
נורית דרומי, עו"ד
שירה אפרתי, עו"ד
הילה פבר, עו"ד
ברק אנגלברג, עו"ד
ענר לב, עו"ד
אלון נהיר, עו"ד
רועי אזוף, עו"ד
סתיו קורן וורטר, עו"ד
דניאל שיל שריבר, עו"ד
מאיה אש, עו"ד
שיר אקרמן, עו"ד
סתיו קדר, עו"ד
מרים שדה פישר, עו"ד

מנחם טולצ'ינסקי, עו"ד
דורון שטרן, עו"ד
אמיר לויצקי, עו"ד
דויד כהן, עו"ד
יצחק מרציאנו, עו"ד (רו"ח)
יוסי רטנובסקי, עו"ד (רו"ח)
אלון טבק אבירם, עו"ד
דניאל צ'ין, עו"ד
גרשון שלום וינטר, עו"ד
אוריאל ברק, עו"ד
אסף בנמלך, עו"ד
מיכל מרקוביץ בלשר, עו"ד
עופר דולינסקי, עו"ד
דפנה אחיעם טל, עו"ד
אורי נשר, עו"ד
עמית הירש, עו"ד
אסף אבידן, עו"ד
אילת ברודיצקי, עו"ד
הדס פורז, עו"ד
ליאת סאס, עו"ד
לנה תבור, עו"ד
אלון פיול, עו"ד
גליה זיסקינד-שפיגל, עו"ד
שימריט ליפשיץ שחל, עו"ד
אפרת שוסטר, עו"ד
אביטל מנדל הרה, עו"ד
נעמי ווסטרדי, עו"ד
תמר נשר, עו"ד

*Member of the N.Y. Bar Association

ירושלים, 9 באפריל, 2018

לכבוד

האגודה הישראלית של קלינאי התקשורת

שלום רב,

הנדון: חובת הדיווח על עבירה בקטין או חסר ישע המוטלת על קלינאי התקשורת

התבקשנו לחוות את דעתנו בדבר חובת הדיווח המוטלת על קלינאי וקלינאיות תקשורת כאשר הן נחשפות במהלך עבודתן הטיפולית לעבירה שנעשתה כלפי קטין או חסר ישע.

א. רקע

1. באוקטובר 1988 ארע בעיר טבריה מקרה אשר טלטל את המדינה. מורן דנמיאס בת ה-3 הובהלה לבית חולים כשהיא מחוסרת הכרה כתוצאה מהתעללות חמורה שעברה על-ידי בן משפחתה. חמישה חודשים שכבה מורן בבית החולים כשהיא מחוסרת הכרה עד שבפברואר 1989 נפטרה מהפגיעות מהן סבלה. בחקירה התברר שבני משפחתה הקרובה של מורן ידעו על ההתעללות הקשה שעברה, אבל בשל הפחד מאותו בן משפחה אלים לא דיווחו על כך לגורמים השונים.
2. בעקבות מקרה חמור זה, חוקקה הכנסת את תיקון מס' 26 לחוק העונשין המטיל חובת דיווח על עבירות שנעשות כלפי קטינים או חסרי ישע **וכן חובת דיווח מוגברת ומחמירה החלה על אנשי מקצוע מתחום הטיפול והחינוך** הנחשפים לעבירות במסגרת עיסוקם המקצועי. המדובר בסעיף 368ד לחוק העונשין המופיע בתיקון מס' 26 לחוק, ובשמו הלא רשמי "החוק למניעת התעללות בקטינים ובחסרי ישע". יצויין כבר עתה, כי חובת הדיווח לא חלה רק על מקרי התעללות בקטינים, שכן חסר ישע בהגדרתו יכול לכלול גם אדם מבוגר.
3. חובת הדיווח שנחקקה עוררה מחלוקת חריפה בקרב המטפלים ואנשי המקצוע. המצדדים¹ בחובת הדיווח טוענים כי מדובר במציאות בה ילדים הם קורבנות להתעללות ע"י בני משפחה, במסגרת ביתית או מוסדית, ולרוב אותם ילדים הם נעדרי יכולת להתלונן ולהתגונן. החובה מוטלת על אנשי המקצוע הנחשפים להתעללויות לדווח לרשות מוסמכת מטרתה לשבור את קשר השתיקה שנוצר ובכך להביא להפסקת ההתעללות. אותם תומכים טוענים כי דבר זה יגרום בסופו של דבר לשינוי תרבותי וערכי ובכך ישתפר מצבם של הילדים ושל חסרי הישע.
4. מנגד, רבים ביקרו את חובת הדיווח וכינו אותה בשם "מלשינון". את טיעוניהם של המתנגדים ניתן לסכם בשלושה מישורים עיקריים: ראשית, הגדרת החוק ודרישותיו אינן ברורות, דבר שעלול לגרום לדיווחים מיותרים והצפת המערכת; שנית, חובת הדיווח תביא לשינוי בתפקידם של המטפלים, עבודתם תוסט ממתן טפול וסיוע ותמקד אותם בתחום הפלילי; שלישית, חובת הדיווח תגרום להתערבות ופגיעה ביחסי מטפל-מטופל. מעל לכל זה טוענים אנשי הטיפול, שלמרות חובת הדיווח שנחקקה בשנת 1989 אין מחקרים אמפיריים המצביעים באופן חד משמעי כי אכן חל שיפור ביחס למידת ההשפעה בתחום הזיהוי, הטיפול והמניעה של תופעת ההתעללות וההזנחה בקטינים ובמבוגרים חסרי ישע.
5. בסופו של יום, למרות דעתם הנחרצת של גורמי הטיפול והסיוע המתנגדים לחובת הדיווח, החוק עומד ומטיל חובת דיווח לרבות (ובאופן מוגבר ומחמיר) על אנשי מקצוע כפי שנראה להלן.

¹ ד"ר ישראל חרון "חובת הדיווח בישראל – נייר עמדה למשרד הרווחה" (עמוד 31) <http://social-work.biu.ac.il/files/social-work/shared/divuach.pdf>

ב. המסגרת המשפטית – סעיף 368ד בחוק העונשין

6. כאמור, סעיף 368ד לחוק העונשין מהווה את הליבה והמסגרת לחובת הדיווח המוטלת במקרים של עבירות כלפי קטינים וחסרי ישע. מלבד החובה בחוק העונשין התווספו הוראות שונות בעניין הדיווח המטילות חובות נוספות – מעבר למה שנכתב בחוק העונשין - על אנשי מקצוע שונים, כגון הוראות המופיעות בחוזר מנכ"ל משרד החינוך.

7. חובת הדיווח המופיעה בסעיף 368ד לחוק העונשין מפרטת את המצבים השונים בהם קיימת לאדם חובת דיווח. חובה זו מוטלת הן על כל אדם באשר הוא, כך שאי דיווח זו עבירת פלילית הנושאת עונש, ובמצבים מסוימים היא חובה המוטלת באופן מוגבר וספציפי על בעלי מקצועות שונים, והוענש הקבוע בחוק לבעל מקצוע אשר לא ידווח כנדרש הוא משמעותי ומחמיר יותר. קלינאיות תקשורת מנויות על אותם בעלי המקצועות אשר חלה עליהם חובת דיווח מוגברת.

❖ העבירות שחלות עליהן חובת דיווח

8. העבירה המחייבת דיווח הוגדרה בחוק כעבירה של סיכון החיים והבריאות – עבירת מין, עבירה של נטישה או הזנחה, עבירה של תקיפה או התעללות וכן עבירה של סחר בבני אדם.

❖ סעיף 368ד(א) - חובת דיווח המוטלת על כל אדם

"היה לאדם יסוד סביר לחשוב כי זה מקרוב נעברה עבירה בקטין או בחסר ישע בידי האחראי עליו, חובה על האדם לדווח על כך בהקדם האפשרי לעובד סוציאלי שמונה לפי חוק או למשטרה; העובר על הוראה זו, דינו - מאסר שלוש חודשים".

9. חובת הדיווח לפי סעיף זה חלה על כל אזרח בוגר ("אדם") שהיה לו יסוד סביר לחשוב (אין צורך בוודאות מוחלטת) שנעברה עבירה (אחת מהעבירות המנויות לעיל – מין, נטישה, הזנחה, תקיפה) לאחרונה ("זה מקרוב"), בקטין (מתחת לגיל 18) או בחסר ישע² על ידי האחראי³ עליו, חובה עליו לדווח על כך לעובד סוציאלי או למשטרה. העונש למי שלא ידווח הוא 3 חודשי מאסר.

10. החובה המופיעה בסעיף זה היא חובת דיווח החלה על כל אזרח שכן המחוקק מצפה שכל אזרח יהיה ער לחובת ההגנה על שלומם של קטינים.

² חסר ישע - מי שמחמת גילו, מחלתו או מוגבלותו הגופנית או הנפשית, ליקויו השכלי או מכל סיבה אחרת, אינו יכול לדאוג לצרכי מחייתו, לבריאותו או לשלומו.

³ אחראי על קטין או חסר ישע – (1) הורה או מי שעליו האחריות כלפי הקטין (2) בן משפחה בוגר של הקטין (3) בוגר שהקטין מתגורר עמו דרך קבע וקיימים ביניהם יחסי תלות/מרות.

❖ סעיף 368ד(ב) – חובת דיווח המוטלת על בעל מקצוע

11. "רופא, אחות, עובד חינוך, עובד סוציאלי, עובד שירותי רווחה, שוטר, פסיכולוג, קרימינולוג או עוסק במקצוע פרה-רפואי, וכן מנהל או איש צוות במעון או במוסד שבו נמצא קטין או חסר ישע - שעקב עיסוקם במקצועם או בתפקידם היה להם יסוד סביר לחשוב כי נעברה עבירה בקטין או חסר ישע בידי אחראי עליו - חובה עליהם לדווח על כך בהקדם האפשרי לעובד סוציאלי שמונה לפי חוק או למשטרה; העובר על הוראה זו, דינו - מאסר ששה חדשים".

12. חובת הדיווח לפי סעיף זה היא חובת דיווח **מוגברת** החלה על אנשי מקצוע אשר מונה הסעיף. איש מקצוע (עובד סוציאלי, רופא, פסיכולוג וכו') אשר עקב עיסוקו במקצוע או בתפקידו היה לו יסוד סביר לחשוב (אין צורך בוודאות מלאה) שנעברה עבירה (מהסוג המנוי לעיל) בקטין או חסר ישע, חובה עליהם לדווח לעובד סוציאלי או למשטרה. העונש על אי דיווח הוא 6 חודשי מאסר.

13. לעומת החובה הקודמת אשר חלה על עבירה שנעברה לאחרונה, הרי שלגבי איש מקצוע אין את ההגבלה הזאת כך שחובתו לדווח גם על עבירות שנעברו מזמן. יודגש כי קלינאי התקשורת נכנסים בגדר מקצוע פרה-רפואי המוגדר בחוק כמקצוע שיש לו חובת דיווח מוגברת.

❖ סעיף 368ד(ג1) – חובת דיווח המוטלת על כל אדם כאשר מדובר בעבירת מין

14. סעיף זה מטיל חבת דיווח בכל מקרה זו לאדם יש יסוד סביר לחשוב שנעברה עבירת מין בקטין או בחסר ישע, על ידי בן משפחה של הקורבן. הדגש בסעיף הזה הוא שחובת הדיווח חלה גם במקרה בו העבירה לא נעברה לאחרונה, היות ומדובר **בעבירת מין** שנעברה בתוך המשפחה כאשר הפוגע הוא גם קטין. העונש במקרה זה הוא 3 חודשים.

❖ סעיף 368ד(ג2) – חובת דיווח מוגברת המוטלת על בעל מקצוע כאשר מדובר בעבירת מין

15. "בעל מקצוע מהמנויים בסעיף קטן (ב), שעקב עיסוקו במקצועו או בתפקידו היה לו יסוד סביר לחשוב כי נעברה בקטין או בחסר ישע עבירת מין לפי סעיפים 345 עד 347, 348 ו-351, בידי בן משפחה שטרם מלאו לו 18 שנים, חובה עליו לדווח על כך בהקדם האפשרי לעובד סוציאלי שמונה לפי חוק או למשטרה; העובר על הוראה זו, דינו – מאסר שישה חודשים".

16. סעיף זה דומה לסעיף קודם [368ד(ג1)] אך הוא ספציפי לבעל מקצוע אשר נחשף במהלך עבודתו לפגיעה מינית בקטין או בחסר ישע כאשר הפוגע הינו בן משפחה של הקורבן והוא מתחת לגיל 18. חובת הדיווח לבעל מקצוע בנסיבות אלה היא מוגברת ולכן העונש בהתאם הוא 6 חודשי מאסר.

❖ סעיף 368(ד) – חובת דיווח מוגברת המוטלת על בעל מקצוע כאשר העבירה נעברה במעון/מוסד

"נעברה בקטין או בחסר ישע הנמצא במעון, במוסד או במסגרת חינוכית או טיפולית אחרת, עבירת מין לפי סעיפים 345 עד 348, או עבירה של גרימת חבלה חמורה לפי סעיף 368(ב) או עבירת התעללות לפי סעיף 368, חובה על מנהל או איש צוות במקום כאמור, לדווח על כך בהקדם האפשרי לעובד סוציאלי שמונה לפי חוק או למשטרה; העובר על הוראה זו, דינו - מאסר שישה חדשים".

17. גם סעיף זה הוא ספציפי לבעל מקצוע (איש טיפול) העובד במסגרת חינוכית/ טיפולית/ מעון, וקובע כי כאשר עובד המוסד מודע לעבירה שנעברה בקטין או בחסר ישע הנמצא במוסד, חלה עליו חובת דיווח מוגברת. יודגש, לעניינינו כי קלינאית תקשורת העובדת במוסד כגון זה (בית ספר, בית חולים לחולי נפש וכן הלאה) חלה עליה חובת דיווח מוגברת כפי שמתאר הסעיף.

❖ חובת הדיווח – למי מדווחים וכיצד?

18. כעולה מהאמור לעיל – אי הדיווח עצמו מהווה עבירה פלילית. על פי לשון החוק ישנן שתי אפשרויות למי לדווח – לפקיד סעד או למשטרה. על הדיווח להיעשות בכתב אך במקרי חירום הדיווח יכול להיעשות בעל פה. בכל מקרה, אין לדווח בעילום שם.

19. פעמים רבות מתעוררת השאלה למי כדאי לדווח – לפקיד הסעד או למשטרה? באופן כללי ניתן לומר, כי המשטרה והרווחה בוחנות את האירוע במשקפיים שונים. המשטרה, תשאף לאסוף ראיות כדי להעמיד לדין פלילי ואילו הרווחה מגמתה היא לטפל באירוע ולתת מענה סוציאלי.

20. ניתן ללמוד מהנחיות משרד החינוך⁴ למי כדאי לדווח ומתי. ככלל, משרד החינוך מבכר את הדיווח לפקיד הסעד על פני דיווח למשטרה וזאת מהנימוקים הבאים:

א. פקיד הסעד מעביר את הדיווח למשטרה בצירוף המלצותיו לפעול או להימנע מלפעול. ההמלצות יכולות לכלול בקשות להתערבות מיידית, הזמנת חקירת ילדים, השעיית החקירה עד לבדיקה נוספת, בדיקה רפואית, התערבויות מסוגים שונים ואי-נקיטת הליכים פליליים.

ב. פקיד הסעד יכול לזמן ועדת פטור הקבועה בחוק המוסמכת לאשר לו לדווח למשטרה. בדרך כלל הפנייה לוועדת פטור תהיה (א) כאשר יש חשש כי הדיווח למשטרה יסכן חיי קטין או בן משפחה (ובמקרה כזה יש צורך בתכנון זהיר וממושך של הגנה על הקטין); (ב) כאשר קיימת אלטרנטיבה טיפולית למסלול הפלילי, והקטין מוגן.

⁴ חוזר מנכל של משרד החינוך - <http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Applications/Mankal/EtsMedorim/2/2-1/HoraotKeva/K-2009-3b-2-1-11.htm>

טולצ'ינסקי שטרן מרציאנו כהן לויצקי ושות'
TULCHINSKY STERN MARCIANO COHEN LEVITSKI & Co.

LAW OFFICES | משרד עורכי דין

www.tslaw.co.il

ג. אולם, משרד החינוך ממליץ שבמקרים בהם נדרשת תגובה מהירה (למשל כאשר יש על הנפגע סימני חבלה, או שיש ראיות נוספות המחייבות תיעוד וכו') יש לדווח ראשית למשטרה ובמקביל לפקיד הסעד. כמו כן, במצבים בהם יש חשש לשיבוש חקירה או העלמת ראיות או לפגיעה בראיות יש להעביר דיווח למשטרה בדחיפות ובמקביל לדווח לפקיד הסעד.

ג. סיכום והמלצות

21. סקרנו בחוות דעת זו את חובת הדיווח מטילה חובות דיווח ספציפיות ומחמירות על אנשי מקצוע וטיפול ובכללן קלינאיות התקשורת.

22. ככלל, קלינאית תקשורת הנתקלת במסגרת עבודתה - בין אם באופן עצמאי ובין אם במסגרת ממוסדת - בעבירה (התעללות מינית, חבלה, תקיפה, הזנחה וכו') שנעברה בכל זמן שהוא ולא דווקא לאחרונה, כלפי קטין או חסר ישע – חובה עליה לדווח על כך. אי דיווח מצידה עלול לגרור עונש של עד חצי שנת מאסר. חובה זו חלה גם כאשר מדובר בעבירת מין שנעברה על ידי בן משפחה קטין שהוא מתחת לגיל 18.

23. ככלל, הדיווח צריך שיעשה בכתב ולא בעילום שם אולם ניתן במצבים דחופים לדווח גם בעל פה.

24. לפי ההמלצות של משרד החינוך ישנה עדיפות לדווח לפקיד הסעד אשר ימשיך את הטיפול ויחליט לפי שיקול דעתו המקצועית כיצד לערב את המשטרה. אולם במצבים מסוימים כאשר למשל העבירה נעברה זה עתה, ויש סימני חבלה, או חשש לשיבוש חקירה וכו', ההמלצה היא לדווח מיידית למשטרה ואח"כ (או במקביל) גם לפקיד הסעד.

25. מובן כי האמור בחוות דעת זו הוא כללי ובכל מקרה פרטני מומלץ להיוועץ עם הגורמים המתאימים. עם זאת, לנוכח הוראותיו המפורשות של החוק, אנו ממליצים להביא את חובת הדיווח לידיעת קלינאיות התקשורת החברות באגודה. נשמח להרחיב ולהשיב על שאלות פרטניות המתעוררות אצל חברות האגודה.

בכבוד רב, ובברכה,

נעמי ווסטפריד, עו"ד

טולצ'ינסקי שטרן מרציאנו כהן לויצקי ושות'